

Tidstypiskt

Så byggdes villan i Vetlanda
1940-1980

Inspiration till dig som bor i en tidstypisk villa

Making Future.

Vetlanda

“Tidstypiskt – Så byggdes villan i Vetlanda 1940-1980” vänder sig till dig som är boende i en tidstypisk villa, till hantverkare, mäklare och de som är allmänt intresserad av Vetlandas byggnads- historia. Här kan du hitta tips och idéer när du funderar på att bygga om din tidstypiska villa. Skriften är framtagen för att visa på de värden och kvalitéer som många av villorna i Vetlanda har. I fokus är Vetlandas villabebyggelse mellan 1940-1980 och den svenska kataloghus-industrin från trakten, som har präglat de svenska hemmen i decennier.

Skriftens syfte är att inspirera och stödja ett aktivt samtal om Vetlandas byggnader och utveckling. Dokumentet ska kunna användas generellt för alla tidstypiska hus i Vetlanda. De villor som omnämns i skriften är utvalda som goda exempel på det som skriften berättar om och vill förmedla.

Vissa hus presenteras i en tidsepok de inte är byggda i. Detta beror på att byggnaderna är ifrån en övergångsperiod och då kan stilen tillhöra ett annat årtioende än den faktiska tidpunkten byggnaden uppfördes.

Den byggda miljön och dess värden för omgivningen är ett delat ansvar, något som vi alla i vår vardag måste ta hänsyn till. Vetlandas

Att vara fastighetsägare eller boende i en tidstypisk byggnad innebär till största delen en förmån, men till viss del också ett utökat ansvar. Förmånen består av privilegiet att bo i en speciell och värdefull miljö och ansvaret i att bibehålla byggnadens värden och kvalitéer åt kommande generationer.

historia är en kvalité att tillsammans värna och utveckla, både för Vetlandas invånare, näringsliv och besökare.

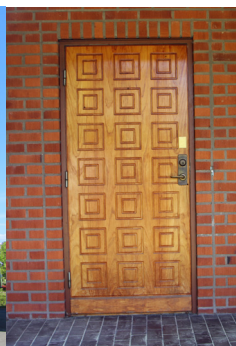
Ändringar och underhåll av byggnader kan vara präglade av sin egen tid, men bör utföras med medvetenhet och respekt för byggnadens egna förutsättningar och värden. Ofta är det viktigaste för slutresultat inte vilken åtgärd som utförs, utan hur. Med det menas med vilken utformning, material och teknik åtgärden utförs. Förhoppningen är att ändringar och underhåll ska ha en medveten utformning som stärker stadsbilden och särdragen i ett område.

Innan du genomför en åtgärd på din byggnad får du gärna ta kontakt med kommunens miljö- och byggförvaltning för rådgivning. De kan hjälpa till med lämplig utformning och vilket underhåll och vilka ändringar som är bygglövspliktiga.

Tänk efter före!

Vad blir följderna av den planerade åtgärden - för miljön, boendekvalitén och byggnadens livslängd?

Originaldelar såsom dörrar, fönster och byggnadsdetaljer går sällan att fullt ut ersätta eller återställa.

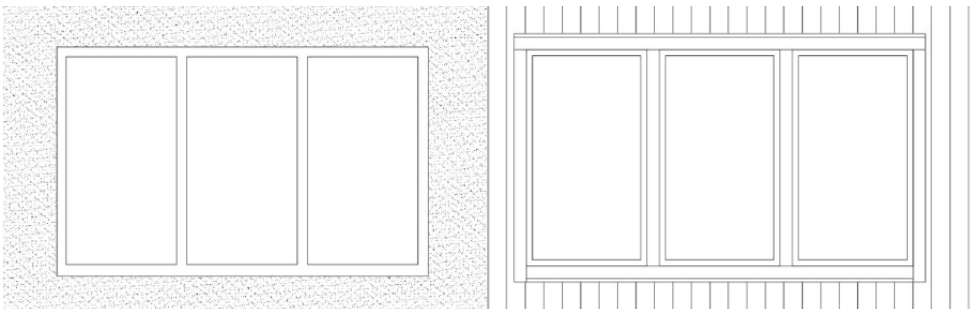

1940-talets villabyggande

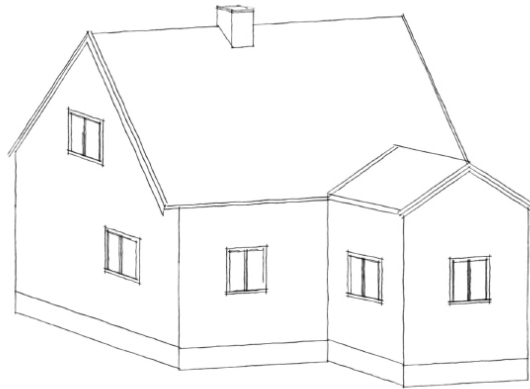
Depressionen i början på 1930-talet och under andra världskriget innebar ett avstannande i bostadsbyggandet. Byggandet tog dock fart igen efter 1945 i och med att staten genom kommunerna tog ett huvudansvar för bostadsförsörjningen.

En representativ villa från 40-talet i 1½-plan med en fasad i vit spritputs. Den är välbevarad med bland annat omsorgsfullt utfört trapppräck i smide. Villorna var ofta små med välstuderade och flexibla planlösningar. Fasaderna var ofta avskalade utan burspråk och liknande. Dekorationer var ovanliga, de dekorationer som ändå genomfördes präglades av stor omsorg när det gäller material och utformning.

På 30-talet var det modernt med perspektivfönster. Under 1940-talet då ekonomin var sämre och materialbrist rådde utformades perspektivfönster ibland genom att sätta ett flertal enlufts-fönster nära intill varandra.

Skisstudie tillbyggnad

Detta typiska 1940-talshus har fått en tillbyggnad som placerats inåt från gatan mot trädgården. Tillbyggnadens formspråk och byggnadshöjd är anpassad till huvudbyggnadens och takformen är samma för både huvud- och tillbyggnad. Stående rektangulära fönster används på både huvud- och tillbyggnad.

Tidstypiska detaljer 1940-tal

- Fasader i stående träpanel eller slätputs
- Sadeltak med tvåkupigt lertegel.
- Stående tvåluftsfnster i trä.
- Ytterdörr i ädelträ med karosseripanel och enkel glasning i dörren.
- Enkla skärmtak över entréer.
- Dämpade pastellfärger i gult, ljusgrått och grönt vanliga.

1950-talets villabyggande

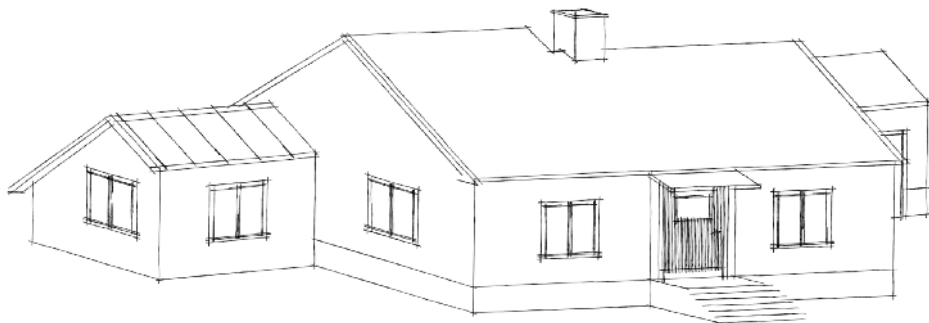
1950-talets byggande genomströmdes av idén om "det goda grannskapet", vars ledstjärnor var demokrati, jämlikhet och gemenskap. Byggnader uppfördes i grannskapsenheter som var kompletta miniatyrsamhällen i utkanten av centrum inom kollektivtrafikenätet.

Tre byggnadsdetaljer som var vanliga under 1950-talet, sidförskjutna byggnadskroppar, omfattningar i tegel och fasader bestående av flera olika slags material.

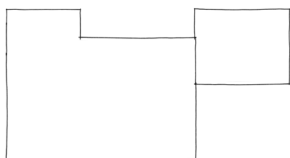

Asymmetriska tak och fasader är arkitektoniska uttryck som förknippas med 1950-talet. Sutterränghus började byggas i större utsträckning.

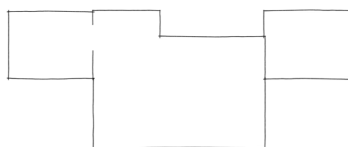

Skisstudie tillbyggnad

Denna tidstypiska 1950-talsvilla har byggts till. Den ursprungliga villan bestod av en större bostadsdel och ett mindre intilliggande garage som var något sidoförskjutet gentemot bostadsdelen. En ny bostadsdel har byggts genom att kopiera garagedelens form och storlek och placera tillbyggnaden på motsatt sida av garaget.

Planform före tillbyggnad

Planform efter tillbyggnad

Tidstypiska detaljer 1950-tal

- Fasader kombinerade i olika material
- Sidoförskjutna byggnadskroppar
- Två kupigt lertegel med assymetriskt takfall
- Assymetrisk fönstersättning
- Glasad ytterdörr i spårad teak
- Omfattning av utskjutande halvstens tegel, "rullskift"
- Fasaderna är av tegel eller spritputsade i brunt, grönt, grått eller beige med vita omfattningar.

1960-talets villabyggande

1960-talets byggande präglades av en ökad strävan efter en effektiv bostadsproduktion och trafikhantering. Detta på grund av att bostadsbehovet ökade vilket i sin tur ledde till att miljonprogrammet introducerades i andra delen av 60-talet. Detta innebar att grannskapsidealet från 1950-talet övergavs.

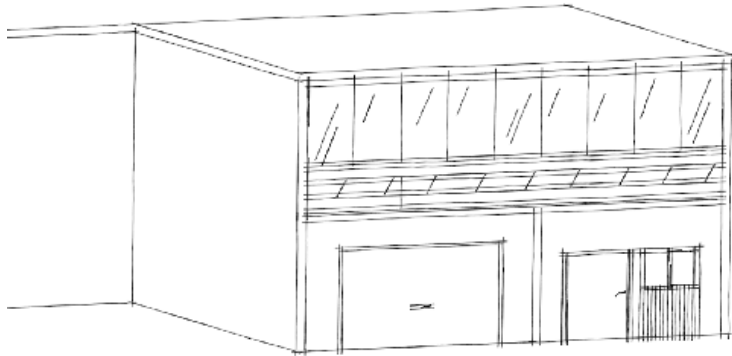

Enplanshuset var den dominerade hustypen, oftast källarlösa med antingen flacka sadeltak eller pulpettak.

Enplanshus med flackt sadeltak, tidstypiskt fönsterparti med inslag av träpanel samt generös veranda. Karaktäristiskt dörrparti med fast sidoljusfönster och dörr i ädelträ. Områden utfördes ofta enhetligt med lika form och volym. På bild är en av flera radhus i två våningar.

Skisstudie ändring

Denna 1960-talsbyggnad har ursprungligen en balkong på den övre våningen i hela fasadens bredd. Efter en ombyggnad har denna del glastsats in för att kunna användas som ytterligare bostadsyta eller fortsätta användas som balkong.

Tidstypiska detaljer 1960-tal

- Fasader bestående av "mexitegel" eller liggande träpanel, gula eller röda kulörer
- Gavelspetsar i annat material än övriga fasaden.
- En del av fasadpartiet indraget. Sadeltak med tvåkupiga betongpannor alternativt plattare tak med papp eller plåttäckning och taksarg
- Stora stående fönsterpartier
- Ytterdörr i spårad teak utan glasning. Fast glasparti vid sidan av ytterdörren.
- Tegelfärgade fasader, detaljer i trä och i kontrasterande kulör än övriga villan

1970-talets villabyggnade

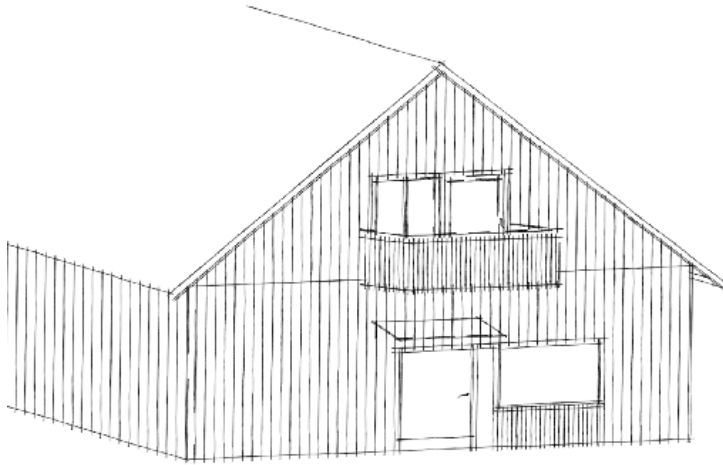
Under 1970-talet fortsatte bilägandet att öka. Detta ledde till att stadsplaneringen ytterligare anpassades till bilismen. Rationellt byggande och expansion av många svenska städer ledde till nya storskaliga, täta och rätvinkliga bostadsområden utanför centrum med likriktad villabebyggelse. Dessa nybyggen har populärt kallats villaåkrar, då flera av dessa villaområden uppfördes på omvandlad åkermark.

Husen längs Järnvägsgatan har de typiska branta sadeltaken, enlufts-fönster utan spröjs och träpanel.

Kedjehusen längs Olvon- och Fläderstigen är gavelvända och separerade från varandra genom garage. I Vetlanda finns flera liknande områden, t.ex. Åkergränd.

Skisstudie tillbyggnad

Denna villa har byggts till med en balkong ut mot gatan ovanför entrén som försetts med ett enklare skärmtak. Ett tidigare fönster har bytts ut mot en balkongdörr på övre våningen. Balkongens proportioner är anpassade till villans storlek och till fönsterpartiets bredd. Balkongen är inte så djup att våningen under hamnar i skuggläge.

Tidstypiska detaljer 1970-tal

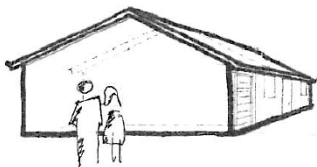
- Fasader i kombination av tegel, träpanel och mexitegel
- Dominerande tak med brant lutning täckta med svarta betongtakpannor.
- Stående enluftsfönster utan spröjs eller fönsterfoder. Låg fönsterbröstning.
- Ytterdörr i spårad teak utan glasning. Fast glasparti vid sidan av ytterdörren
- Starka kontraster mellan fasadens olika delar och material, bruna, gula, gröna och röda kulörer.
- Joddlarbalkong

Skisstudie för tillbyggnad

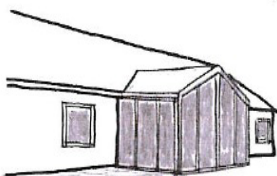
En av de vanligaste åtgärderna som görs på byggnaderna är tillbyggnader. Det finns olika sätt att bygga ut sin villa på, men man bör tänka extra på utformningen för att inte förlora byggnadens formspråk och kvalitéer. Här visar vi några exempel hur man kan tänka när man väljer lösning för sin tillbyggnad.

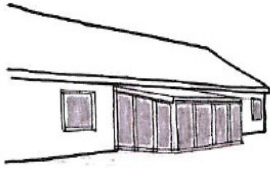
En mindre villa från 1950-talet behöver byggas till med ett garage. Tillbyggnaden kan underordna sig det befintliga huset om tillbyggnaden förlängs med en sidoförskjutning. Tillbyggnadens taklutning är anpassad till övriga huset och nytt tak- och fasadmaterial samspelar med befintlig byggnad.

Tillbyggnaden kan också utformas så att fasaden och taket förlängs liknande det övriga husets utseende. Om liknande material och teknik används för tillbyggnaden går det att åstadkomma en väldigt diskret lösning på detta sätt.

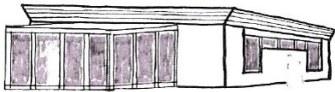
Om tillbyggnaden innebär en veranda med tak är ett alternativ att låta det nya taket skära in vinkelrätt mot det befintliga huset och taket. Liknande taklutning bör eftersträvas liksom takmaterial för att tillbyggnaden ska samspela med övriga huset.

Om verandan byggs med ett allt för låglutande tak, vilket ansluter under huvudbyggnadens takfot blir resultatet ofta "skjulaktigt", vilket kan stämma sämre överens med resten av huset.

Även för hus med plana tak kan det vid en tillbyggnad vara lämpligt att nyttja det befintliga husets utformning och förlänga den. I detta exempel har verandan samma fasadhöjd som övriga huset och taksargen är förlängd.

Att bygga en separat utstickande veranda med skild takform och lutning än övriga huset stämmer mindre väl överens med övriga huset.

Ta kontakt med kommunens bygglövs handläggare om du funderar på att göra en tillbyggnad. De kan hjälpa dig att få en bra utformning som passar till just ditt hus och dina behov.

Råd till fastighetsägare vid underhåll och andra åtgärder

- Ändringar och underhåll av byggnader kan vara präglande av sin egen tid, men bör utföras med medvetenhet och respekt för byggnadens egna förutsättningar och värden.
- Vad du får lov att göra styrs bland annat av detaljplaner, ring kommunen för att ta reda på vilka planer och bestämmelser som gäller för just din fastighet och generell rådgivning vid ändring av din byggnad.
- Varje hus är unikt och bör utvecklas efter sina egna förutsättningar. Var noggrann med att lära känna ditt hus för att minimera risken för oväntade skador och problem längre fram.
- Innan en åtgärd genomförs, fundera över vilken påverkan åtgärden kommer att få (t.ex. för byggnadens utseende, användning och livslängd). De åtgärder som du gör på ditt hus påverkar inte bara ditt hus, utan även områdets karaktär, om åtgärden inte är genomtänkt.
- Respektera byggnadens detaljer och originaldelar. Det är byggnadens detaljer som skapar helheten och originaldelar är oersättliga. De kan bara kopieras, aldrig fullt ut ersättas eller återställas.
- Tänk på att det ofta kan vara bra att använda samma eller liknande material och teknik som byggnaden ursprungligen uppfördes med.

Om du vill ha mer information

Vetlanda kommun

På vår hemsida kan du ta del av gällande planer och kultuhistoriska utredningar och inventeringar.

Hemsida: kommun.vetlanda.se (klicka på länken bygga, bo och miljö)

Vetlanda museum

Kommunägt museum med bland annat bildarkiv från förr och nu över Vetlanda.

Jönköpings läns museum

Jönköpings läns museum är ett konst och kulturhistoriskt museum med lokaler i centrala Jönköping. Antikvarierna på muséet har gedigna kunskaper om länets byggda kulturarv och kan erbjuda rådgivning i byggnadsvårdsfrågor samt förmedla kontakt till hantverkare och specialister på olika områden inom byggnadsvård.

Hemsida: jonkopingslansmuseum.se

Hålla Hus

Hålla hus är en websida som tar upp vad man bör tänka på vid ombyggnad och ändringar både inomhus och utomhus. Websidan är inriktad på hushållning av resurser och samhällsplanering i samband med byggande. Du hittar information och faktablad om byggnadsstilar, arkitektur, trädgårdskultur och byggmaterial.

Hemsida: www.hallahus.se

Svenska byggnadsvårdsföreningen

Svenska byggnadsvårdsföreningen är en oberoende, ideell förening som jobbar för att skydda, vårda och bevara byggnader och bebyggelsemiljöer från alla tider.

Hemsida: www.byggnadsvard.se

Lantmäteriets arkiv

Lantmäteriet har unika arkiv med historiska kartor ända från tidigt 1600-tal. Här kan du via datorn följa utvecklingen i det svenska samhället genom fyra sekler; hur bebyggelse, ekonomi, kommunikation och landskap har förändrats.

Hemsida: www.lantmateriet.se (klicka på länken Kartor och geografisk information, klicka sedan vidare på länken Historiska kartor.)

Västra Tomaslunden,
Ledningsvägen 1974

Skriften har godkänts av miljö- och byggnämnden i Vetlanda kommun
2019-06-05 § 118